

Zajawka - termin pierwotnie oznaczający zwiastun zachęcający do zapoznania się z całością, np. filmu, w latach 90. wszedł do języka potocznego jako słowo określające pasję lub chęć zrobienia czegoś. Używany najczęściej przez subkulturę związaną z hip-hopem

ZAJAWKA. ŚLĄSKI HIP-HOP 1993-2003. WYSTAWA CZASOWA W MUZEUM ŚLĄSKIM 8.06-1.09.2019

Zajawka to jedna z pierwszych muzealnych ekspozycji traktujących o początkach hip-hopu w Polsce. Jest próbą pokazania fenomenu subkultury hip-hopowej, która ukształtowała wybory, gust i światopogląd tak wielu osób.

Hip-hop narodził się pod koniec lat 70. XX wieku w środowiskach ubogich Afroamerykanów. Dla większości z nich stanowił często jedyną dostępną formę publicznej wypowiedzi. Przeszczepiony na polski grunt w latach 90., pozbawiony politycznego wymiaru walki z rasizmem i wykluczeniem, stał się medium, przez które przemówili młodzi ludzie, bardzo często torując sobie drogę do lepszej pozycji społecznej. *Zajawka* opowiada o początkach fascynacji hip-hopem, pokazuje pierwszą dekadę jego rozwoju, pierwsze próby tworzenia i zmagania się z problemami typowymi dla pionierów każdej dziedziny.

Tytułowa „zajawka” to słowo pierwotnie oznaczające zwiastun, zapowiedź filmu czy audycji radiowej. Jest jednym ze słów, które z hip-hopowego slangu niepostrzeżenie przeniknęły do języka codziennego. Słowo to niesie ze sobą także pewien bagaż symboliczny, wyrażający ducha tamtego czasu. Określenie „zrobić

coś dla zajawki”, czyli zrobić coś ze szczerej chęci, z pasją, niekoniecznie z myślą o zarabianiu pieniędzy, to dewiza przyświecająca w tamtym czasie twórcom hip-hopu. Zarówno tym, którym ta aktywność przyniosła popularność, jak i tym tworzącym tylko do szuflady. Dlatego właśnie „zajawka” stała się słowem kluczem wystawy o początkach hip-hopu na Śląsku.

Lata 1993-2003, do których bezpośrednio odnosi się wystawa, to okres, w którym tworzyły się pierwsze struktury środowiska hip-hopowego w naszym regionie. Jest to dekada poszukiwań własnej formy wypowiedzi, niezależnej od komercyjnego rynku. Kształtowanie się sceny w tamtym czasie można najogólniej podzielić na dwa etapy. Pierwszy to lata 1993-1997 - okres braku rodzimych wzorców, pionierskich przedsięwzięć oraz próby zrozumienia, czym jest „ten” hip-hop, i przełożenia go na

polską rzeczywistość. Drugi etap to koniec lat 90. i początek nowego stulecia. Jest to czas dynamicznego rozwoju sceny i środowiska w całej Polsce, którego efektem jest ogromne zainteresowanie rapem w mediach, mające swoją kulminację w okolicach 2005 roku.

Wybór 1993 roku jako początkowej granicy czasowej wystawy jest związany z datą powstania zespołu Kaliber 44, bez wątplenia jednego z symboli śląskiego hip-hopu, ale również początków tej muzyki w Polsce. W tym roku nastąpił również wyjazd ostatnich wojsk radzieckich z naszego kraju, a warszawskie Radio Kolor rozpoczęło nadawanie pierwszej audycji poświęconej kulturze hip-hop. Kończącą cezurą wystawy jest natomiast rok 2003, w którym swoją działalność zakończył drugi historyczny zespół ze Śląska - Paktofonika. W tym czasie Polska podpisała traktat akcesyjny zwiastujący nasze członkostwo w Unii Europejskiej. Media głównego nurtu coraz częściej interesowały się polskim hip-hopem, popularność zdobywały komercyjne zespoły, w środowisku określane mianem hip-hopolo. Rok 2003 nie oznacza bynajmniej końca hip-hopu w Polsce, jest to jednak symboliczne zamknięcie pewnego etapu jego rozwoju.

Zajawka to opowieść o doświadczeniach z okresu, w którym wiele działo się w polityce, gospodarce, a także życiu społecznym. To opowieść o formowaniu się grupy młodych ludzi, dla których brutalne zasady gospodarki rynkowej, w tym rozróż

między obrazem medialnym a rzeczywistością, były trudne do zaakceptowania. Wreszcie to opowieść o niezgodzie na wtłoczenie w ramy chaotycznego świata. Wystawa zadaje również pytanie, czy na Śląsku, przechodzącym poważne przemiany związane z deindustrializacją - w regionie pogranicza z trudną historią i skrajnym eksploataowaniem środowiska naturalnego oraz społeczności, która ten obszar zamieszkuje, jest miejsce dla człowieka, jego uczuć i opinii.

Artystyczna bezkompromisowość i potrzeba komunikowania dylematów o świecie to cechy charakterystyczne hip-hopu, który poprzez muzykę, słowo, taniec i działania w sferze wizualnej pozostaje niezwykle sugestywnym przykładem powrotu do autoekspresji i zwrócenia uwagi na potrzeby jednostki. *Zajawka* uświadamia więc, że sztuka jest wszędzie, a potrzeba kreatywności to nieodłączna część naszej kondycji - silniejsza niż eksperymenty gospodarcze lub społeczne.

Wystawa nie powstałaby bez życzliwości i wsparcia środowiska hip-hopowego. Liczba osób, które przyczyniły się do powstania ekspozycji, świadczy o tym, że idee hip-hopu są żywe, a wystawa jedynie zapoznaje z nimi szerszą publiczność.

Wystawa przeznaczona dla osób powyżej 16. roku życia. Osoby młodsze powinny przebywać na jej terenie pod opieką i za zgodą pełnoletnich opiekunów.

Kurator wystawy: Szymon Kobylarz

WYSTAWA PODZIELONA JEST TEMATYCZNIE NA KILKA STREF

Świadomość / Kalendarium 1993-2003

Kalendarium wydarzeń z lat 1993-2003 zostało pokazane na wystawie z perspektywy osoby dorastającej w latach 90., dla której być może bardziej istotne były nowe odcinki programu „YO! MTV Raps”, niż zmieniająca się w Polsce sytuacja polityczna. Tymczasem hip-hop, a w szczególności rap, był głęboko osadzony w czasach bieżących i nierzadko bywał komentarzem do otaczającej rzeczywistości. Dlatego na powstały strumień wspomnień składają się również wydarzenia polityczno-społeczne i kulturalne, które w dużej mierze korespondują z tekstami polskiego hip-hopu. Część z nich w sposób symboliczny pokazuje zamknięcie pewnej epoki oraz przemiany zachodzące w Polsce.

Doświadczenie

Hip-hop jak żadna inna subkultura lat 90. był nastawiony na aktywne działanie. Tradycyjny podział między odbiorcą i wykonawcą zacierał się tu na każdym kroku. Ci pierwsi byli równocześnie twórcami i nierzadko próbowali swoich sił w kilku dziedzinach. Nie było niczym dziwnym spotkanie freestylingujących MC przed klubem chwilę po ich występie na jego scenie. Swojego taga posiadał każdy, nawet jeśli nigdy nie zrobił go w miejscu publicznym. Bycie częścią środowiska hip-hopowego było związane ze zdobywaniem doświadczeń w obrębie jego elementów (muzyka - rap, DJ-ing; graffiti; breakdance) oraz z wiedzą na jego temat.

Samowystarczalność

Popularność hip-hopu na świecie jest związana między innymi z łatwością tworzenia każdego z jego elementów. Puszka farby w sprayu jest chyba najprostszym narzędziem malarskim. Do tańczenia break'a wystarczy wygodne obuwie i karton spełniający rolę parkietu. Jednak to na przykładzie muzyki najbardziej widać, jak prosta narzędzi wpływała na aktywność w obrębie hip-hopu. Domowe studia nagraniowe czy okładki nielegali to tylko kilka przykładów kreatywnych rozwiązań wynikających z potrzeby tworzenia.

Codziennosc

W Polsce lat 90. szerokie spodnie, za duże bluzy z kapturem, czapki lub bandany na głowach mogły wzbudzać zainteresowanie i bez wątpienia wyróżniały z tłumu ubierającą się w ten sposób młodzież. Hip-hopowa moda pozwalała na wyrażenie swojej indywidualności względem panujących trendów. Identyfikacja z grupą, której symbolem stały się spodnie typu *baggy*, ułatwiała rozpoznanie „swojego”, z którym zawsze można było znaleźć wspólny język. Charakterystyczny styl ubierania się był często manifestacją zaangażowania w kulturę hip-hop, która przenosiła się na szkołę, kolegów, rodzinę i całą codzienność.

Widoczność

Naturalną przestrzenią dla hip-hopu było miasto, które stanowiło tło dla działań nastolatków w szerokich spodniach. To w jego kontekście dzieją się historie opowiedane przez raperów, niezależnie od tego, czy chodzi o miłość, imprezę, czy potyczki z policją. Wraz z rozwojem hip-hopu następowało symboliczne zawłaszczanie przestrzeni miejskiej, co dawało z jednej strony poczucie oswojenia rzeczywistości, z drugiej możliwość zaistnienia w niej.

Najbardziej widocznym i ekspansywnym elementem hip-hopu w latach 90. było bez wątpienia graffiti. Często nielegalne, stopniowo pojawiało się nawet na najbardziej eksponowanych ścianach w centrach miast, nieraz konkurując z wszechobecnymi, kolorowymi szyldami i bilbordami. Klatka schodowa, dworzec PKP, toaleta w klubie, osiedlowe garaże czy nawet meblościanka w pokoju były dobrym miejscem, aby zostawić ślad po sobie i stać się widocznym dla innych.

SŁOWNIK

b-boy / b-girl - tancerz / tancerka breakdance

breakdance (break) - rodzaj tańca, jeden z elementów kultury hip-hop

beef - jawny konflikt pomiędzy dwoma raperami, składami lub Dj-ami; jego efektem są dissy

baggy - luźne, workowate spodnie, często z obniżonym krokiem

beat / bit - slangowa nazwa rytmicznego podkładu muzycznego w utworach hip-hopowych

crew (ang. załoga) - określenie grupy malującej graffiti, np. US crew, czasami używane również squad

diss - atak słowny na innego rapera lub zespół w postaci utworu muzycznego lub jego fragmentu. Na dissach bardzo często opierają się bitwy freestyle

DJ - osoba odpowiedzialna za puszczenie muzyki w klubie. W hip-hopie niezwykle ważny członek zespołu, odpowiedzialny również za skreczowanie, często również producent muzyczny. Dj-ing jest uważany za jeden z elementów kultury hip-hop

freestyle - określenie improwizacji w rapie

graffiti - wizualny element kultury hip-hop opierający się na często nielegalnym malowaniu murali, głównie przy użyciu farb w sprayu. Powstałe obrazy najczęściej są oparte na literze, która jest ksywką writera lub grupy

jam graffiti - wspólne malowanie graffiti, na ogół legalne

MC (Master of Ceremony) - raper, wykonawca utworów hip-hopowych

miejscówka - slangowe określenie miejsca spotkania, raczej mające charakter nieformalny. Miejscówką może być osiedlowa ławka, boisko, ale i suszarnia w bloku czy skateshop prowadzony przez znajomego

nielegal - określenie na undergroundowy album nagrywany i rozprowadzony własnym sumptem

panel - podstawowa forma graffiti na poście

srebro - potocznie nazywane szybko wykonane graffiti składające się z dwóch kolorów, najczęściej ze srebrnym wypełnieniem, czasami wymiennie z określeniem Throwup

skejt (ang. skate) - określenie osoby jeżdżącej na deskorolce

skrecz (ang. scratch) - dźwięk powstający poprzez poruszanie płyty winylowej do przodu i wstecz pod igłą gramofonu

tag - podpis writera lub grupy malującej (crew)

wholecar - w slangu graffiti zamalowany cały wagon pociągu od góry na dół. Who-letrain to natomiast pomalowany cały pociąg

writer - osoba malująca graffiti

wrzut - w slangu hip-hopowym oznacza pracę graffiti

yard - miejsce, w którym maluje się pociągi

KALENDARIUM

1993

Powstaje Kaliber 44 (Lord MM dAb, Ś.P. Brat Joka, Mag Magik I, G.A.N.), wcześniej działający w różnych konfiguracjach pod nazwami Young Rapers, V-3, Triangle of the Truth, Ułamek Tarcia (Fraction of Friction).

W śląskich miastach, na osiedlowych garażach i ukrytych płotach powstają pierwsze prace graffiti. Dużą inspiracją dla nastoletnich writerów jest stworzony w 1991 roku mural wykonany przez grupę szwedzkich graffiściarzy pod wiaduktem przy kinie Rialto.

W Będzinie powstaje zespół Banita (Kater, Arak), wcześniej działający pod nazwą S.A.B., a w Świętochłowicach rok wcześniej z inicjatywy Dono powstaje Tuwandaal (Tewu).

Swoją działalność kończy katowicki studencki Klub pod Rurą, w którym odbywały się pierwsze imprezy i koncerty hip-hopowe. W tym samym roku jego animatorzy otwierają Mega Club przy ulicy Dworcowej.

1994

Kaliber 44 nagrywa kasetę demo, która znana jest później jako Usłysz nasze demo. Nagrania zostają rozesłane do kilku wydawnictw muzycznych, m.in. do SP Records, późniejszego wydawcy zespołu.

Chorzowski raper Andergroundadz i zespół Ciemna strona Miasta (Dead Greg, Trevor, Cool Dee) z Katowic podpisują kontrakty z wytwórnią Snake's Music na nagranie płyt.

W Jastrzębiu-Zdroju Kaliber 44 gra swój pierwszy koncert jako support hardcorowej grupy Frontside.

W Mikołowie powstaje 3-X-Klan (rahiM-Logus, Matho RaDameZ, BAK, DJ Bambus).

Z okazji Wielkiej Orkiestry Świątecznej Pomocy w klubie straszny Dwór w Katowicach grają Kaliber 44 i Days of Grace (Banita).

1995

W Mega Clubie rozpoczynają się regularne imprezy Czad Party, których częścią jest kilkudziesięciominutowy blok z muzyką rap.

Firma Adidas organizuje streetball Challenge, zawody koszykarskie w kilku miastach Polski, m.in. w Katowicach. Imprezie towarzyszą pokazy breakdance i koncerty hip-hopowe warszawskiego Trials-X oraz Banity.

Podczas festiwalu Odjazdy w katowickim spodku na jednej z bocznych scen wraz z kieleckim Wzgórzem ya-Pa 3 gra Kaliber 44.

7 września w Mega Clubie odbywa się pierwszy koncert Liroya na Śląsku, jako support gra Kaliber 44.

1996

Wychodzą pierwsze składanki z muzyką rap, na wydanej przez SP Records oficjalnie debiutuje Kaliber 44.

Parę miesięcy później Kaliber 44 wydaje swoją pierwszą oficjalną płytę - Księga tajemnicza. Prolog, która zostaje poprzedzona singlem zatytułowanym Magia i miecz. Powstaje również teledysk, który łączy trzy solowe utwory członków zespołu.

Wytwórnia Snake's Music wydaje album Ciemnej strony Miasta - Północ. Pocho- dzący z niej utwór zatytułowany 100% dziewczyna, do którego nakręcono teledysk w dzielnicy Świętochłowic, Lipinach, szybko staje się hitem dyskotek.

Płyta Undergroundaz - Buntownik - to kolejny album wydany przez Snake's Music, mimo że artysta jakiś czas wcześniej zerwał współpracę z wydawcą.

1997

Odbywa się cykl imprez organizowanych pod katowickim spodkiem promujących miejskie sporty, takie jak deskorolka, rolki czy BMX. Towarzyszącymi wydarzeniami są koncerty zespołów hip-hopowych (Kaliber 44, 3-X-Klan, 2CW) oraz graffiti jamy.

Płyta będzińskiego Banity Droga do gwiazd zostaje wydana w wytwórni RRX, wcześniej znanej jako PH Kopalnia. Teledysk do utworu Siedem bram nakręcony zostaje w scenerii będzińskiego zamku.

Na tyłach nieistniejącego dziś targowiska przy ulicy 1 Maja w Katowicach zostaje zorganizowany jeden z pierwszych legalnych jamów graffiti.

Pierwsze panele namalowane przez śląskich writerów (BW2 i GNW) powstają niemal równocześnie na jednym z popularniejszych jardów w latach 90. - katowickiej Bugli.

Kaliber 44 wraz z Jajonaszem nagrywa gościnnie utwór na płycie Wzgórza ya-Pa 3 zatytułowany Język polski.

Powstaje Us Crew, jedna z najbardziej aktywnych grup malujących graffiti na Śląsku. Wcześniej część jej członków działała jako BW2.

Koncert Kalibra 44 przed występem RUN DMC podczas imprezy Rap Day w Warszawie.

SP Records wydaje płytę 3-X-Klanu zatytułowaną Dom pełen drzwi, album poprzedza singiel. Płycie towarzyszą dwa

teledyski do utworów Pozytywka i Łza wyobraźni.

1998

Kaliber 44 przechodzi woltę stylistyczną, co pokazuje na albumie W 63 minuty dookoła świata. Album promuje teledysk do utworu Film.

Wydana zostaje przełomowa dla śląskiej sceny składanka Klan CD #5 Śląscy Artyści, na której można usłyszeć m.in. Jajonasz, Kriza, Gana, Magika, Łodzianina, Fokusa, Basa.

Magik odchodzi z Kalibra 44, równocześnie zakłada nowy projekt z Rahimem, Fokusem i DJ Bambusem - powstaje Paktofonika.

Przy stadionie Śląskim w Chorzowie w Pubie Graffiti rozpoczynają się regularne imprezy hip-hopowe.

Odbywa się pierwszy graffiti jam pod wiaduktem przy kinie Rialto w Katowicach, od tego momentu ściany w tym miejscu są regularnie zamalowywane nowymi pracami.

Z dwóch grup malujących graffiti - AC i CNE - powstaje nowa, działająca do dzisiaj pod nazwą ACNE. siser, jeden z prekursorów graffiti na Śląsku, wyjeżdża na stałe do USA.

Do nagrody Fryderyk w kategorii „Album roku - rap & hip-hop” zostaje nominowany Kaliber 44.

1999

Na składance DJ 600V Szejssetkilovolt pojawia się utwór Nie jestem kurwa biznesmenem nagrany przez HaiHaieR (Jajonasz, Gano i Bas).

Gutek, znany ze współpracy ze śląską sceną hip-hopową, wraz z zespołem Indios Bravos wydaje album zatytułowany Part One

W Wiśle odbywa się łącząca wszystkie elementy hip-hopu impreza Hip-hop style, zorganizowana przez Universal Zulu Nation.

Na Śląsku wychodzą nagrywane własnym sumptem nielegale, m.in. w Tychach - Płonący squat - Projekt D.O.T, w Gliwicach - HDs - Parodos, Bezkres - Rezonans, czy w Katowicach IGs - Monopol na rację, Kooperacja - Katharsis i składanka Katowicki impuls.

2000

Zostaje wydany album 3:44, który jest pierwszą płytą Kalibra 44 bez Magika, gościnnie Jokę i Daba wspomagają warszawscy raperzy, Wujek samo Zło i CNE. Płytcie towarzyszą dwa single: Konfrontacje i Rutyny. Za album zespołowi zostaje przyznany Fryderyk w kategorii „Album roku - rap & hip-hop”.

Odbywa się Breaker's Revenge, czyli kolejna impreza w Wiśle łącząca wszystkie elementy hip-hopu

Nakładem Gigant Records zostaje wydana składanka Usta miasta kast, na której jej

pomysłodawca Fokus zebrał niepublikowane wcześniej utwory śląskich składów hip-hopowych.

W nieoficjalnym obiegu ukazuje się Dziewiętnasty południk, składanka gromadząca hip-hopowe składy z Katowic.

W Gliwicach Koligacja GieKa wydaje Urwane chwile i Domufkę, a Król Maciuś - nielegal zatytułowany Maciek Nad Maćkami. W sosnowcu powstaje nielegal zespół Zapis-C-Rytmu.

Wytwórnia RRX wydaje składankę Igor - Ekspedycje, na której oprócz śląskich składów znalazł się Grammatik z Warszawy i Jedensiedem z Białegostoku.

W grudniu Gigant Records wydaje pierwszą płytę Paktofoniki. Kinematografię poprzedza singiel Ja to ja.

Niedługo po wydaniu płyty Magik odbiera sobie życie.

2001

Igor - Alchemia to kolejna składanka ze studia IGs, tym razem oprócz śląskiej sceny pojawił się na niej GibGibon (Borixon, CNE, Tede).

RRX wydaje długo oczekiwany album rapera Gano - W samo sedno.

Nakładem wydawnictwa Blend Records ukazuje się druga część składanki: Dziewiętnasty południk. Własnym torem.

Paktofonika wydaje singiel oraz nagrywa teledysk do utworu Jestem Bogiem.

Kolejne nielegale: Król Maciuś I - Z życia wzięte (Gliwice), Moral - Sprawdź to (Dąbrowa Górnicza), PHFNG - Hiphopotam (Katowice).

Tyski Płonący squat nakładem Gigant Records wydaje album Dość milczenia.

Stasio, raper nawiązujący stylistycznie do hip-hopu, wywołuje kontrowersje piosenką pod tytułem Czarnuchu zapodawaj. Oficjalnie z powodu braku pozwolenia na wykorzystanie sampla z utworu Louisa Armstronga płyta Rozbujnik (pisownia oryginalna) zostaje wycofana z rynku.

Paktofonika otrzymuje statuetkę Fryderyka za album Kinematografia.

2002

HsT, znany wcześniej ze składu Prohibeate (HsT, Risku), wydaje swój solowy album Masy ludu. Na językach. Mimo znikomego sukcesu komercyjnego HsT od tego momentu jest uważany w środowisku za jednego z najciekawszych polskich MC.

Singiel Mamto to jedyne wydawnictwo projektu Mustafarai, w skład którego wchodził Jajonasz i Gutek.

Powstają teledysk oraz singiel Miasto jest nasze promujące solowy album AbradAba.

Członkowie Paktofoniki postanawiają wydać materiał archiwalny, jaki został im po śmierci Magika. Tak powstaje ich druga i zarazem ostatnia płyta - Archiwum kinematografii.

Katowicka grupa Emcefalograf wydaje swój pierwszy album jako MCF, zatytułowany Made in Poland.

Pojawiają się nielegale, m.in. Ania sool - Sool w twoim oku (Chorzów), PHFNG - O dwóch takich, co ukradli sample (Katowice), Autonomia - Niezależni (Gliwice), Król Maciuś I - Ani mru mru, czyli czar pętle (pisownia oryginalna) oraz Baję baję, syndesmo - Po prostu (Ruda Śląska), Kopruch - Świat idealny (Świętochłowice), Moral - M (Dąbrowa Górnicza), Paragraf KCK - KacePromo (Katowice).

Straho Experiment: PSYHO to producencki projekt Rahima z Paktofoniki. Na swoje podkłady zaprosił m.in. Kamsa, Mee, Bu, Bit-Baka czy O.s.T.R.-a.

Ukazuje się składanka Blokowisko, na której znajdują się składy ze Śląska: Nacja, MCF, Paktofonika.

Utwór Są dni Fokusa i Gutka pojawia się na płycie White House Records / Magiera & L.A. zatytułowanej Kodex.

2003

W nieoficjalnym obiegu zostaje wydany Shot a Cop to Kill - pierwszy film pokazujący scenę nielegalnego graffiti na Śląsku.

Stasio wydaje swój drugi album zatytułowany Nie pożyczaj.

Powstają kolejne śląskie nielegale, m.in. 3blox - 41-sto (Siemianowice Śląskie), Bezkres - Ziarna (Gliwice), Eskapada - Gdzieś między piekłem a niebem (Gliwice), Kopruch - Podejrzany materiał (Świętochłowice), Kapuera Landewu - Rapuj... Ratuń się kto może (Ruda Śląska). AbradAb wydaje kolejny singiel w oczekiwaniu na cały album.

Rahim i Mea w utworze Ideału potęga na kolejnej składance DJ 600V - 600C.

W katowickim spodku odbywa się ostatni, pożegnalny koncert Paktofoniki.

Rahim, Fokus i DJ Bambus zakładają Pokahontaz.